
ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ, НАУКА ТА КУЛЬТУРА КИТАЮ

ISSN 2616-7328 (Online), ISSN 2409-904X (Print)
Kitaêznavçi doslidžennâ, 2021, No. 2, pp. 7–18
DOI: <https://doi.org/10.51198/chinesest2021.02.007>

UDC 1: 221.7 + 005. 44 (510) '20' (045)

POST-NEO-CONFUCIANISM AND GLOBALISM: THE CORRELATION OF PHILOSOPHY AND IDEOLOGY IN MODERN CHINA

P. Kretov

Candidate of Philosophical Sciences
Educational and Scientific Institute of History and Philosophy of Bohdan Khmelnytsky
National University of Cherkasy
81, Shevchenko boulevard, Cherkasy, 18000, Ukraine
ataraksia@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2593-3731

O. Kretova

Candidate of Pedagogical Sciences
Institute of Foreign Languages of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
81, Shevchenko boulevard, Cherkasy, 18000, Ukraine
ekretova@ukr.net
orcid.org/0000-0002-3947-4479

The article examines the problem of correlation of the philosophical tradition of Confucianism with the ideas of globalism in the context of the influence of ideology on the mass consciousness. The transformation of Confucianism into post-neo-Confucianism and the use of its separate versions in the discourse of power and the formation of worldview and value narratives are also considered. The ideologisation of modern neo-Confucianism is recognized as one of the reasons for terminological ambiguity in defining the philosophical meaning of this phenomenon. The defining traditional philosophers and concepts of Confucianism and neo-Confucianism (up to the XIX century), rethought by modern neo-Confucianism and post-neo-Confucianism and their role in the formation of philosophical foundations of public opinion are outlined. The potential of post-neo-Confucianism from the point of view of its understanding as a civil religion of the globalized “Greater China” has been clarified. The question of the paradoxical nature of the interaction of the ideas of globalism and post-neo-Confucianism is raised both at the formal-logical level of the development of rational discourse and at the level of the mythologized everyday mass consciousness. It is shown how the power discourse can monopolize the right to ethical

© 2021 P. Kretov, O. Kretova; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine and the Ukrainian Association of Sinologists on behalf of *The Chinese Studies*. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

judgment, leveling the fundamental rights and freedoms of the individual in the Western tradition, while appealing to the ethnocultural features of the national worldview, historical resentment and philosophical tradition of Confucianism. It is emphasized that the subjectivity of the individual in such conditions, dissolves in social interaction, which is fully regulated by the government in the reliance on the interpretation of the state as a natural fact. The way of functioning of philosophical concepts of post-neo-Confucianism in the information space, scientific and political discourses and their influence on the achievement of social consensus, which enables the implementation of economic and social reforms, is considered. It is pointed out that the specifics of the interpretation of the corpus of globalization ideas in modern China may take the form of contradictions regarding the Western understanding of the ideas of freedom and democracy. It is emphasized that one of the reasons for this is the extrapolation of reinterpreted globalization of ideas from the sphere of economic interaction of states and businesses to the sphere of general worldview knowledge, ethics and value systems. The paradoxical situation of the intersection of the Western concept of globalism as universalism with Confucian traditionalism, which is based on the model of collective consciousness, is outlined.

Key words: post-neo-Confucianism, Confucianism, globalism, philosophy, ideology, ethics, power discourse.

ПОСТНЕОКОНФУЦІАНСТВО І ГЛОБАЛІЗМ: КОРЕЛЯЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ТА ІДЕОЛОГІЇ У СУЧАСНОМУ КИТАЇ

П. В. Кретов, О. І. Кретова

У статті досліджується проблема кореляції філософської традиції конфуціанства з ідеями глобалізму у контексті впливу ідеології на масову свідомість. Також розглянуто трансформацію конфуціанства у постнеоконфуціанство та використання його окремих версій у владному дискурсі та формуванні світоглядного й ціннісного наративів. Ідеологізованість сучасного неоконфуціанства визнано однією з причин термінологічної нечіткості у визначенні філософського змісту цього феномена. Окреслено визначальні традиційні філософеми та концепції конфуціанства та неоконфуціанства (до XIX ст.), переосмислені сучасним неоконфуціанством і постнеоконфуціанством та їх роль у формуванні філософських підстав громадської думки. З'ясовано потенціал постнеоконфуціанства під кутом розгляду його осмислення як громадянської релігії глобалізованого «великого Китаю». Поставлено питання про парадоксальний характер взаємодії ідей глобалізму та постнеоконфуціанства як на формально-логічному рівні розбудови раціонального дискурсу, так і на рівні міфологізованої побутової масової свідомості. Показано, яким чином владний дискурс може монополізувати право на етичне судження, нівелюючи фундаментальні в західній традиції права та свободи індивіда, апелюючи при цьому до етноментальних особливостей національного світогляду, історичного ресентименту та філософської традиції конфуціанства. Підкреслено, що суб'єктність індивіда за таких умов розчиняється у соціальній взаємодії, яка повністю регламентується владою в опорі на інтерпретацію держави як природної даності. Розглянуто спосіб функціонування філософських концепцій постнеоконфуціанства в інформаційному просторі, науковому та політичному дискурсах і їх вплив на досягнення соціального консенсусу, який уможливує здійснення економічних і соціальних реформ. Вказано, що специфіка інтерпретації корпусу глобалізаційних ідей у сучасному Китаї може набувати форм суперечливих стосовно західного розуміння ідей свободи та демократії. При цьому акцентовано, що однією з причин цього є екстраполяція реінтерпретованих глобалізаційних ідей зі сфери економічної

взаємодії держав та бізнесів на сферу загальногуманітарного світоглядного знання, етики та систем ціннісних орієнтацій. Окреслено парадоксальну ситуацію перетину західної концепції глобалізму як універсалізму з конфуціанським традиціоналізмом, який опертий на модель колективної свідомості.

Ключові слова: постнеоконфуціанство, конфуціанство, глобалізм, філософія, ідеологія, етика, владний дискурс.

子曰、道不同、不相為謀。

(Учитель сказав: якщо шляхи відрізняються, не варто плекати спільні задуми)

Лунь-юй, 15. 39

Відомо, що тенденція до розширення глобалізму як світового тренду та його філософського осмислення, причому як у соціокультурному, так і в геополітичному й економічному вимірах, попри спротив частково чи повністю антагоністичних доктрин цивілізаційного розвитку (наприклад, мультикультуралізм, націоналізм, антиглобалізм), є надзвичайно потужною і науковим співтовариством приймається як наявний status quo [Philosophy of Globalization 2018]. Слід також взяти до уваги, що якщо після 2015 р. в економіко-соціальному сегменті цивілізації релевантними є лише «великі дані» (big data) [Gartner's 2015], то виникає питання про форми взаємодії філософських концепцій і настанов як світоглядного й етично-морального знання та ідеологічних механізмів формування масових свідомості й уяви, насамкінець громадської думки, що є умовою здійснення ефективної влади і формування політичного курсу держав. У контексті специфіки китайської культури, яка з давніх-давен спирається на традиціоналізм і колективну родову свідомість (на відміну від започаткованих античністю індивідуалізму та ідеї активності суб'єкта в західній традиції), це питання видається актуальним і смислотвірним для розуміння процесів, що відбуваються в китайському суспільстві, та прогнозування його впливу на подальший цивілізаційний розвиток людства. Трансформація глобалістичних тенденцій і їхня кореляція з постнеоконфуціанською традицією в Китаї, а також концептуальні форми вираження цього процесу становлять **мету** нашої статті.

Проблематику, пов'язану з темою нашого дослідження, розглядали В. Кіктенко, Я. Бергер, І. Борисов, О. Гордон, Д. Кислов, А. Кобзев, В. Малявін, Ю. Мазур, С. Радзієвська, І. Ус, Д. Покришка, І. Зіневич, В. Герасимчук, В. Сізікова, М. Хаймурзіна, Й. Ситник, О. Салата, І. Сумченко, І. Семенюк, Н. Штер, Ф. Фукуяма, С. Гантінгтон, Д. Белл (D. Bell), Д. Елстейн (D. Elstein), Д. Донеллі (D. Donnelly) Цзян Цінь (J. Chan), Хуан Юшун (黄玉), Лін Анву (林安梧), Хуан Чжуоюе (黄卓越) та ін.

Відомо, що у фаховій літературі відсутня єдність щодо поняттєвого визначення феномена постконфуціанства. Так, відомі терміни «сучасне конфуціанство» (*хоу жу цзя*) і «сучасне неоконфуціанство» (*дандай сінг жу цзя*) мають, на думку О. Ломанова, розмежовувати оновлення конфуціанства через єднання з тезаурусом західної філософії (у першому випадку) та ідейний напрям, скерований на консервативне переосмислення конфуціанської традиції у сучасних умовах [Ломанов 1996]. Терміни «постконфуціанство» і навіть

«постнеоконфуціанство» (А. Кобзев принагідно до Фен Юланя [Кобзев 2002, 22–23]) мають фіксувати такий спосіб побудови доктрини, що реконструює традицію з використанням методології аналітичної філософії, герменевтики і феноменології, певний синтез неоконфуціанської думки зі здобутками західної цивілізації, причому як суто теоретично філософськими, так і соціально-економічними, технологічними, культурними реаліями, що їх зумовлює розвиток, за умови безумовного пріоритету вихідних конфуціанських настанов. Лін Анву, дослідник з університету м. Шаньдун, у своїй розвідці «Після неоконфуціанства та постнеоконфуціанства» (2019) пов'язує терміни «неоконфуціанство», «сучасне конфуціанство», «постнеоконфуціанство» з феноменом глобалізації: філософами постнеоконфуціанства мають забезпечити моделі «терапевтичного мислення після модернізації та шукати можливості для подальшої соціальної інтеграції» [林安梧 2019]. Інший дослідник, Хуан Чжуоюе, розглядаючи трансформації конфуціанства у постмодерній перспективі у роботі «Конфуціанство та постмодерна перспектива» (2009), акцентує постколоніальні та екологічні аспекти меседжу постнеоконфуціанського дискурсу для світу [黃卓越 2009]. Хуан Юшун у книзі «Сучасна неоконфуціанська філософія» (2008) стверджує діалогічні та феноменологічні підстави розуміння трансформації феномена: «Горизонт сучасної думки – це горизонт життя-існування. <...> Таке життя-існування є великим джерелом усіх речей і людей, а також усіх істот і суб'єктивності. Тільки таким чином ми можемо по-справжньому зрозуміти існування людей та існування сучасного неоконфуціанства. ...якщо ідеологічні концепції сучасного неоконфуціанства є теоретичним конструюванням людської суб'єктивності, то суб'єктивне буття самого сучасного неоконфуціанства визначається горизонтом існування цих людей» [黃玉 2008]. Відзначимо феноменологічний інтенціонал дискурсу мисленика, що свідчить про певну сугоlossenість філософсько-антропологічних пошуків у західній традиції (від Brentano, Гуссерля, Гайдеггера) та сучасного китайського філософування, опертого на концепції людини епохи «ста шкіл» та неоконфуціанства до ХХ ст.

Отже, йдеться про те, як саме в умовах глобалізації здійснюється легітимізація умовного «небесного мандата» на владу та проведення певного політичного курсу, адже «найважливіші інститути сучасного суспільства – ринкова економіка, держава, система освіти, наука, релігія, а також патерни повсякденної поведінки все більше визначаються прогресуючою глобалізацією людської діяльності та відповідно умовами взаємодії локальних практик з глобальними соціальними відношеннями» [Штер 2019, 164]. Тобто питання полягає в тому, яким саме чином філософські концепції нео- та постнеоконфуціанства функціонують в інформаційному просторі, науковому та політичному дискурсах і впливають на досягнення соціального консенсусу, який уможливує здійснення економічних і соціальних реформ. Причому специфіка глобалізації у сучасному Китаї набуває інколи форм, що позірно суперечать західному розумінню свободи або демократії (втім антитеза ідей свободи та рівності є чи не основною теоретичною проблемою неолібералізму і в західній традиції також), наприклад, програма соціального рейтингування, що започаткована 2014 р. Формування політичної моралі через інформаційний простір і системи виховання та соціалізації формує корпус ідей, які сприймаються як традиційний світогляд та ідентифікуються окремими людьми і соціальними групами як власні;

відбувається ототожнення політичного меседжу влади і наявних у масовій свідомості філософських ідей, що формує масову уяву, поведінкові моделі та ціннісні орієнтації. Ю. Мазур стверджує: «Соціально-психологічне маніпулювання свідомістю населення здійснюється в будь-якій державі через засоби масової інформації та соціальні інститути, однак східна система «виховання-впливу» істотно відрізняється від прийнятих стандартів на Заході. Найважливішою особливістю східної ідеології є те, що, використовуючи її, влада спирається на традиційний світогляд конфуціанства та даосизму» [Мазур 2015, 38]. Йдеться, отже, про ідеологічний вплив та формування особистостей із заданими соціальними настановами, за допомогою якого влада упроваджує масам ідею, що її політика спрямована на забезпечення планетарних, загальнонаціональних, але в жодному разі не класових чи групових інтересів. Причому зазначена ситуація у сучасному Китаї далека від похмурих західних антиутопій у традиції Гакслі-Орвела, оскільки багатоманітність залишається визначальною рисою китайського культурного типу завдяки регіональній та локальній строкатості, що унеможлиблює жорсткий ідеологічний диктат та уніфікацію життєвих форм на кшталт КПК епохи Мао Цзедуна. Конфуціанська людяність (*жень* 仁), ритуал (*лі* 禮) і гармонія (*хе* 和) (причому у розділі канонічної конфуціанської книги «Лі цзи», «Жу сін» (Поведінка конфуціанця) прямо зазначено, що гармонія стає цінністю через здійснення ритуалу), які є підставою людської єдності, взаємодії та комунікації як для найбільших соціальних груп, так і для «модернізованого» чи «глобалізованого» населення (міське населення, технократичні еліти тощо) та для китайської діаспори, відіграють роль базової цінності. Стабільний гармонійний стан (чжун хе 中和) постає як головний смисловий та поведінковий патерн і атрактор. Маємо на увазі, що переосмислені постконфуціанством філософами «належна справедливість» (*і* 禮 義), людяність (*жень* 仁) тлумачаться як «любов до людей і гармонія світу» [Кобзев 2002, 240–245], що формує уявлення про соціальну реальність як комунікативну, в якій комунікація є не обміном інформацією, а порозумінням, гармонією між людьми у їхньому співіснуванні. Власне, і сам ієрогліф *рен* 仁 фіксує у своїй структурі взаємодію між людьми. Як зауважує В. Малявін: «...ідеться про спілкування, яке ґрунтується на природній даності життя, але артикулюється і регулюється посередництвом того, що в Китаї називають «ритуалом» (лі), тобто певною дією, яка є водночас нормативною і символічною» [Малявін 2005, 11]. Отже, конфуціанські філософи лежать в основі китайської етноментальної картини світу, поведінкових моделей та ціннісних орієнтацій та є базовим типом ідентичності. Але чи можливе постнеокофуціанство як метафізика? І в цьому сенсі небезпека для постнеокофуціанства втратити нормативний культурно-філософський статус і тлумачитись лише як одне з безлічі інших учень і доктрин, що є характерним для ситуації постмодерну на Заході, з ліотарівським диферендом (le differend) та дерріданською деконструкцією і дефрагментацією гранднарративу, наприкінці першої третини ХХІ ст. залишається доволі гострою. Процес диференціації ідеологічних доктрин, який почався в Китаї разом із запровадженням політики «реформ і відкритості» (3-й пленум КПК, 1978 р.), і нині триває, що зумовлює певний еkleктизм поєднання підходів лібералізму, консерватизму, неоконсерватизму, марксизму, «нових лівих», навіть лібертаріанства, призводить до формування

настанови «побачити чуже через своє». І в цьому сенсі постконфуціанство є найбільш ефективною філософською моделлю для осмислення і трансляції глобалізаційних меседжів у культуру. Це означає, що традиційні концепції, притаманні західній політичній та філософській думці, неодмінно переосмислюються. «Представники китайської еліти, виховані на західній культурі, підкреслюють, що в Китаї існує сяо-кан, тобто суспільство малого достатку. Тому ціла низка західних понять не підходить для китайців. Китай – не стільки держава, стільки цивілізація, в якій конфуціанство глибоко укорінилося в міжособистісних стосунках, у побуті. ...поставлене завдання органічно поєднувати марксизм з конфуціанством», – зазначає Я. Бергер [Бергер 2009]. Концепція *сяо-кан* (小康社会) з класичної книги «Ши-цзін», яку, за версією Сима Цяня, редагував Конфуцій, передбачає не просто умиротворення країни, але і вчення про управління людьми у суспільстві, в якому нормативність поведінки та мораль ґрунтуються на традиційних родинних цінностях. Тому коли в 50-ті рр. минулого століття до цього концепту звертається Чай Кайши, у 80-ті – Ден Сяопін, а в ХХІ ст. Ху Цзіньтао та Сі Цзіньпін, йдеться про апеляцію до філософемі класичної китайської філософії, яка стає політико-економічним і соціокультурним трендом [晋 2020]. Характерно, що в царині глобалістичного розвитку західні спроби осмислити реформаційну потугу Китаю (Дж. Нейсбіт «Мегатренди», 1982) були негайно асимільовані і переосмислені під власним кутом зору (роботи Фен Кая, Ляо Ганкуя, Чжен Юннися) [Зіневич 2020], що означає неухильний намір розглядати будь-яку актуальну проблематику під власним кутом зору та в межах власної системи понять і смислів. І тут ми зустрічаємось з позірно парадоксальною ситуацією, коли західна концепція глобалізму, яка передбачає панування уніфікованих систем культури й економіки, узгодженої політики, аж до створення умовного всесвітнього координативного центру, перетинається з традиційно китайським, притаманним серединній імперії з давніх-давен підходом до всього запозиченого, нехай яким би воно не було ефективним, як до варварського, а до всього не етнічно, але етатистськи китайського як до апріорно оптимального. Крім того, проблема порозуміння чи то перекладності смислів у контексті компаративного розгляду західної та китайської концепцій дасться взнаки у вигляді значного опору текстів до адаптації чи асиміляції в умовних горизонтах смислів Заходу та Сходу. Причому йдеться не про заперечення існування формально-логічного дискурсу (Ю. Шуцький) в давньокитайській традиції і не про специфіку теорії аргументації, а про те, що на рівні картини світу китайська свідомість холистична, а не індивідуалістична, реальність засвідчується не суб'єктом, а єдністю, гармонійністю гомоморфної фрактальної природи Всесвіту. Якщо так, то глобалізм у китайському розумінні є лише інструментом для вивищення національної та державної самобутності і його універсальність на рівні гуманітарного знання і питомої ідеології вельми сумнівна. За таких умов, наприклад, конфуціанська філософема справедливості (*і* 禮\礼), пов'язана з ритуалом і законом (*лі* 禮) в межах сяо-кан (小康社会), у Китаї ХХІ ст. тлумачиться як проєкт гармонійного суспільства: рівні права, рівна конкуренція та спільна для всіх мораль і контроль за її дотриманням [Сумченко 2013].

Таким чином, конфуціанські філософські концепції *і*, *лі*, *чжун хе*, *сяо-кан*, *жень*, які за визначенням мають бути раціональними, на ментальному рівні

функціонують як психоемоційні маркери приналежності, причому не просто до спільноти, а до велетенської родини як спільноти, тобто до архетипічної єдності. Можливо, саме тому методологія аналітичної філософії так важко торує собі шлях у сучасній китайській філософії, на відміну від побудов М. Гайдеггера чи постмодерних західних мислителів [Кіктенко 2018]. Гайдеггеріанські мотиви, можливо, у своїй інтуїтивній напівокресленості та потягові мислителя до складних метафор суголосні перспективі холістичного сприйняття реальності у китайській традиції. Назагал це стосується і рецепції китайським суспільством державності в будь-якій формі – держава некритично може сприйматися не як соціальний інститут, який існує для людей і ними ж твориться, а як частина природи, універсуму, структурний елемент світової гармонії та балансу, шляху *dao* (道).

Постає питання про спосіб кореляції між західними цінностями, свободою та демократією і конфуціанським мисленнєвим фреймом, адже ми пам'ятаємо, що префікси нео- і пост- лише засвідчують адаптацію західних ідей до конфуціанства, але аж ніяк не навпаки. Відомо, що С. Гантінгтон та Ф. Фукуяма наприкінці ХХ ст. доволі скептично ставилися до перспектив «конфуціанської демократії», вважаючи її якщо не семантичною антиномією, то щонайменше не сумісною з індивідуалізмом і «трансцендентним законом, що стоїть над наявними суспільними відношеннями й обґрунтовує можливість звернення до особистої совісті як верховного судді» [Fukuяama 1995]. Очевидно, Ф. Фукуяма нині апелює до новочасових підстав західної раціональності, а саме до кантової етики. На нашу думку, якраз тут ми маємо справу з точкою сингулярності у кореляції західної раціональності та конфуціанської холістично-ментальної моделі рецепції світу: постнеоконфуціанство цілком успішно освячує доволі ефективні політичні та соціальні інститути, хоча демократією в повному сенсі у західному розумінні терміна це назвати важко через наявні авторитарні владні вертикалі, принцип патерналізму, політику протекціонізму в гуманітарній та економічній сферах і насамкінець опору на доволі жорстку ідеологію та пропаганду. Наприклад, бізнес і підприємництво органічно входять у число представників «передових виробничих сил», хоча за ортодоксальним марксистом, у версії з додаванням ідей Мао та Ден Сяопіна, який залишається офіційною ідеологією КПК, бізнес мав би бути класовим ворогом політичної влади. Постнеоконфуціанство завдяки своїй холістичності дозволяє створити візію відкритості та багатоманітності, притаманних демократії, і здійснюється це в опорі на згадувані вище фундаментальні конфуціанські концепції. Як стверджує сучасний дослідник О. Гордон: «Інтенсивне звернення до культурного спадку країни виглядає цілком органічним за фокусування в політичному курсі партійного керівництва на китайську специфіку, до того ж ідеологічний поворот до філософсько-релігійної традиції має психологічно-компенсаторний характер за форсованої модернізації країни та її поступального руху на шляхах глобалізації» [Гордон 2019, 75]. Дослідник, розглядаючи трансформацію сучасного неоконфуціанства від Сюн Шилі і Лян Шуміна до Цзян Ціня, ідеї останнього розглядає як радикальне політизоване конфуціанство та навіть конфуціанський націоналізм (чженчжи жусює – політичне конфуціанство). У контексті теми нашого дослідження важливим є те, що Цзян Цінь прямо говорить про те, що секулярна політична система має бути змінена

на політичний лад, легітимізований мандатом неба. Також Цзян Цінь заперечує офіційну рівноправність релігій і власне фундаментальну західну ідею загальнолюдських цінностей, таких як свобода, рівність, демократія, природні права людини, які є лише «продуктами західної культури» [Chan 2011, 158]. Звісно, позиція Цзян Ціня є радикальною і як така не репрезентує весь спектр підходів до оновленого конфуціанства, але вона вельми показова як гіпотетична тенденція розвитку корпусу світоглядних ідей у Китаї, адже свідчить про латентну, а подекуди й відверту легітимацію презумпції культурної переваги Китаю, притаманної, як уже зазначалося, ще середньому царству. Якщо припустити, що раціональна західна наука, політологія, соціологія, футурологія та прогностика детальніше й глибше (хоча б через історико-культурні, кількісні та якісні показники) досліджують проблематику цивілізаційного розвитку, то нині ми маємо справу із ситуацією, коли раціональній науці й аналітичним методам (у традиції Вітгенштайна-Карнапа) протиставляється етичне вчення, а раціоналізмові – фідеїстичний підхід до політичної та соціальної реальності. Причому важливо, що етичне вчення у такому варіанті сучасного конфуціанства є, на відміну від конфуціанства ортодоксального, чистою ідеологією, тобто передбачає використання маніпулятивних технік у політичній площині, ЗМІ, освіті й інших соціальних інститутах. Саме тому такі дослідники, як Д. Белл, Д. Елстейн, О. Гордон та ін., вказують на трансформацію неоконфуціанства у громадянську релігію сучасного Китаю [Bell 2008, Elstein 2015], що може стати тригером нового ізоляціонізму, заперечити політичний курс «реформ і відкритості», посилити авторитаризм, а з філософської точки зору знизити критичність і орієнтацію на західні раціональні моделі мислення. Тому точка зору, яка постнеоконфуціанство інтерпретує як конструювання новітнього китайського міфу, який би компенсував суспільний ресентимент і став би засобом етнокультурної ідентичності в глобалізованому світі, видається доволі привабливою, попри наявні можливості використання цього міфу як політичного репресивного інструменту чи економіко-соціальної PR-HR стратегій як у стосунках з іншими країнами, так і для внутрішнього споживача. Справді, якщо у суспільній свідомості укорінена ідея держави як джерела влади та добробуту (небесний мандат) і колективна ідентичність превалює над індивідуальною, то в такому разі концепції прав і свобод можна модифікувати аж до повного виправдання їх заперечення. У цьому сенсі мимоволі згадується розділений Китай епохи Конфуція – чи спроможне постнеоконфуціанство стати об'єднавчим універсальним інтегративним ученням? Парадоксальним чином глобалізація у кореляції з постнеоконфуціанством може набувати якраз націоналістичних рис. Як зауважує Й. Ситник, «фінанси ніколи не переможуть ідентичності... Національна ідентичність та свобода (бажання бути господарем) – сильніші за гроші та поневолення» [Ситник 2020]. Подібний радикалізм імпліцитно присутній у постнеоконфуціанстві, якщо воно виступає в ролі ідеології, а не філософської доктрини, яка так чи інакше завжди залишиться переважно здобутком освічених гуманітарних і технократичних еліт. Масова ж соціальна практика, пропаганда у традиційних та електронних ЗМІ, освітні практики впровадження основ конфуціанства, певним чином тлумаченого, роблять цю доктрину важелем впливу та інструментом здійснення панування. У цьому контексті вищезгадувана і впроваджена КПК у 2014 р. програма

соціального рейтингування свідчить про те, як постнеоконфуціанські філософи можуть обґрунтувати цілісну систему соціальної стимуляції поведінки, причому латинський концепт «стимул» нині використовується у своєму первісному значенні як засіб безпосереднього й опосередкованого фізичного впливу на індивіда в межах соціальної групи та суспільства загалом. Рейтинг фіксує групи громадян за кількістю балів за рівнями (A, AA, AAA, B, C, D і т. д.). Літерний і цифровий індекс жорстко фіксує можливості людини, які прямо стосуються її соціальної адаптації та задіяності – від освіти, працевлаштування та лікування до можливості орендувати велосипед чи вигуляти пса. Рейтинг формується на основі відслідковування поведінки, що здійснюється через електронні засоби стеження та опитування громадян. Поки що програма є експериментальною, хоча відомо, що вона буде розвиватися, оскільки безпосередньо підтримується владою. Також планується застосування цієї системи для оцінювання як китайських, так і закордонних компаній. Як зазначає Д. Донеллі, наслідками поганого кредиту можуть бути не лише негативні перспективи подорожей, працевлаштування, доступу до фінансування та можливості укласти контракти, але і посилений контроль з боку держави та публічне ганьблення і включення в «чорний список», який уже зараз є наймасштабнішим серед подібних бізнесових систем перевірки платоспроможності у світі. Причому громадське сприйняття програми соціального рейтингу в Китаї є позитивним. 80% респондентів її схвалює [Donelly 2021]. Ідеться про те, що регуляції та регламентації підлягає не лише економічна сфера життя суспільства, але й моральні якості громадян. І можливо це лише за умови, якщо колективна свідомість апріорно виходить з того, що влада не є змінним і варіативним соціальним інститутом, а освячена тисячолітньою етноментальною і філософською традицією. Віртуальна поп-зірка Ло Тяньї, яка представляє молодіжне крило КПК і збирає стадіони, є голограмою і транслює традиційні цінності [China programs... 2017], GPS-браслети для контролю мобільності людей фізичної праці, електронні контрольні обручі для вимірювання ступеня уваги учнів на уроці – все це було б неможливим без позитивної реакції суспільства. І хоча йдеться вже не про діджиталізацію життєсвіту людини, а швидше про перші ластівки тотального цифрового контролю [Big data... 2017], владний дискурс транслює мотиви «відновлення довіри» та створення гармонії. Годі апелювати до традиції антиутопій чи згадувати Бредбері з його «451 за Фаренгейтом», оскільки елімінація індивідуалізму на рівні ідеології та філософських підстав світоглядного знання, суспільної уяви й масової свідомості робить такі явища соціально санкціонованими. Трансформовані постнеоконфуціанські цінності – ритуал, людяність, гармонія, суспільство малого достатку, справедливність – за таких умов відіграють роль реперних точок ідеологічних конструкцій і дають можливість владі монополізувати право на етичне судження.

Висновки. На основі вищенаведених міркувань можемо припустити, що трансформації постнеоконфуціанства у сучасному Китаї та пов'язана з цим термінологічна невизначеність самого поняття свідчать про питомиє зрощення філософського дискурсу з дискурсом влади, політичним дискурсом та ідеологією назагал.

Парадоксальним чином корелюючи з комплексом ідей глобалізму, постнеоконфуціанство дозволяє обґрунтувати презумпцію етичної та культурної

переваги і націоналістичні світоглядні моделі. Таким чином, постнеоконфуціанство може водночас втрачати нормативність раціональної філософської теорії і набуває нормативності звичаєвого права та громадянської релігії.

Суб'єктність індивіда в постнеоконфуціанській традиції може розчинятися у соціальній взаємодії, яка повністю регламентується владою в опорі на інтерпретацію держави як природної даності.

Амбівалентний характер базових філософем постнеоконфуціанства як ідеології засвідчує його імпліцитна здатність протиставляти раціоналізм і фідейзм як пізнавальні та світоглядні моделі та функціонувати в інформаційному просторі через певні набори символічних патернів.

ЛІТЕРАТУРА

Бергер Я.М. Китайская модель глобализации. *Век глобализации*. 2009. Вып. № 1. *Соционауки*, available at: <https://bit.ly/3h46htE> (дата звернення: 4.05.2021).

Гордон А.В. Трансформация конфуцианства в национальную религию современного Китая: взгляды Цзян Цина. *Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. Сер. 9, Востоковедение и африканистика: Реферативный журнал*. 2019. № 1, available at: <https://bit.ly/3ekf5Kk> (дата звернення: 5.05.2021).

Зіневич І. Мегатренди Китаю та їхня трансформація: досвід для України. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Сер. «Міжнародні відносини»*. 2020. № 1 (51). С. 53–58, available at: <https://bit.ly/3eQRfF4> (дата звернення: 4.05.2021).

Кіктенко В.О. Огляд історії аналітичної філософії в Китаї (XX – початок XXI століття). *Східний світ*. 2018. № 2. С. 17–29.

Кобзев А.И. Философия китайского неоконфуцианства. Москва : Восточная литература РАН, 2002. 606 с.

Ломанов А.В. Современное конфуцианство: философия Фэн Юланя. / Предисл. и отв. ред. М.Л. Титаренко. Москва : Восточная литература РАН, 1996. 248 с.

Мазур Ю.В. Політична мораль у контексті культурних традицій країн Східної Азії. *Цивілізаційні чинники світобудови : джерела походження, потенціал взаємодії та виміри конструктивізму (країни Азії та Африки)* : зб. наук. праць. Київ, 2015. С. 34–41.

Малявин В. Китай управляемый : старый добрый менеджмент. Москва : Европа, 2005. 306 с.

Ситник Й. Ідеологічні засади глобалізму та націоналізму: концепції, цілі, інструментарій. *Українські студії стратегічних досліджень*, 2020, 5 травня, available at: <https://bit.ly/3nPauCW> (дата звернення: 5.05.2021).

Сумченко І. Особливості розуміння справедливості в китайській філософії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Філософія*. 2013. Вип. 14. С. 70–75.

Штер Н. Информация, власть и знания. Санкт-Петербург : Алетейя, 2019. 572 с.

Bell D.A. China's New Confucianism: Politics and everyday life in a changing society. Princeton : Princeton university press, 2008. 254 p.

Big data meets Big Brother as China moves to rate its citizens. *Wired*, 2017, Oct. 21, available at: <https://bit.ly/3nP4mdI> (дата звернення: 5.05.2021).

Chan J. Declaration toward a global ethic: Jiang Qing's response. *Renaissance of Confucianism in contemporary China* / ed. Fan Ruiping, Dordrecht et al. Springer, 2011, pp. 153–162.

China programs virtual youth icons to instill correct thinking into millennials. *Global Times*, 2017, Dec. 17, available at: <https://bit.ly/3elackc> (дата звернення: 5.05.2021).

Donelly D. An Introduction to the China Social Credit System. *New Horizons*, 2021, Apr. 15, available at: <https://bit.ly/3b5C1K1> (дата звернення: 5.05.2021).

Elstein D. Democracy in contemporary Confucian philosophy. New York : Routledge, 2015. 220 p.

Fukuyama F. Confucianism and Democracy. *Journal of Democracy*, 1995, Vol. 6, No. 2, pp. 20–33.

Gartner's, 2015. Hype Cycle for Emerging Technologies Identifies the Computing Innovations That Organizations Should Monitor. (2015), *Gartner*, 18 August, available at: <https://gtr.it/3xNyafk> (дата звернення: 4.05.2021).

Philosophy of Globalization. / Ed. by: C. Roldán, D. Brauer and J. Rohbeck. De Gruyter, 2018. 480 p.

林安梧. 新儒学之后与“后新儒学”. 《岳》2019年第201911期第86-95, available at: <https://bit.ly/3ulS9Qv> (дата звернення: 5.05.2021).

晋. 全面建成小康社会的历史意义和当代启示. 旗文, 2020, 12.08, available at: <https://bit.ly/3xJJVn8> (дата звернення: 4.05.2021).

黃卓越. 儒學與後現代視域：中國與海外（簡體書）. 河南大學出版社, 2009.339 p.

黃玉. 思想域—如何來研究代新儒學？黃玉主《代新儒學的代性哲學》中央文獻出版社2008年2月第1版, available at: <https://bit.ly/2RpZSyn> (дата звернення: 5.05.2021).

REFERENCES

Berger Ya.M. (2009), Kitayskaya model' globalizatsii. *Vek globalizatsii*, Вып. No. 1, Sotsionauki (In Russian).

Gordon A.V. (2019), Transformatsiya konfutsianstva v natsional'nyu religiyu sovremenogo Kitaya: vzglyady Tszyan Tsina. *Sotsial'nyye i gumanitarnyye nauki. Otechestvennaya i zarubezhnaya literatura*. Ser. 9, *Vostokovedeniye i afrikanistika: Referativnyy zhurnal*, No. 1, available at: <https://bit.ly/3ekf5Kk> (In Russian).

Zinevych I. (2020), Mehatrendy Kytayu ta yikhnya transformatsiya: dosvid dlya Ukrayiny. *Visnyk KNU im. T. Shevchenka*. Ser. “Mizhnarodni vidnosyny”, No. 1 (51), S. 53–58, available at: <https://bit.ly/3eQRfF4> (In Ukrainian).

Kiktenko V.O. (2018), Ohlyad istoriyi analitychnoyi filosofiyi v Kytayi (XX – pochatok XXI stolittya). *Skhidnyy svit*, No. 2, S. 17–29. (In Ukrainian).

Kobzev A.I. (2002), *Filosofiya kitays'kogo neokonfutsianstva*. Moskva: Vostochnaya literatura RAN. (In Russian).

Lomanov A.V. (1996), *Sovremennoye konfutsianstvo: filosofiya Fen Yulanya*. (Predisl. i otv. red. M. L. Titarenko). Moskva: Vostochnaya literatura RAN. (In Russian).

Mazur Ū.V. (2015), Politična moral' u konteksti kul'turnih tradicij krayin Shidnoyi Aziyi. *Civilizacijni činniki svitobudovi: dzerela pohodžennâ, potencial vzaëmodyi ta vimiri konstruktivizmu (krayini Azii ta Afriki)*. *Zb. nauk. prac'*. Kyiv. S. 34–41. (In Ukrainian).

Malâvin V. (2005), *Kitaj upravlaemyj: staryj dobryj menedžment*. Moskva: Evropa. (In Russian).

Sitnik J. (2020), *Ideologični zasadi globalizmu ta nacionalizmu: koncepciji, cili, instrumentarij*. *Ukrayins'ki studiyi strategičnih doslidžen'*, 5 travnâ, available at: <https://bit.ly/3nPauCW> (In Ukrainian).

Sumčenko Ī. (2013), *Osoblivosti rozuminnâ spravedlivosti v kitajs'kij filosofiji*. *Naukovì zapiski Nacional'nogo unìversitetu "Ostroz'ka akademiâ"*. *Filosofia*. Vip. 14, S. 70–75. (In Ukrainian).

Šter N. (2019), *Informaciâ, vlast' i znaniâ*. Sankt Peterburg: Aletejâ. (In Russian).

Bell D.A. (2008), *China's New Confucianism: Politics and everyday life in a changing society*. Princeton: Princeton University press.

Big data meets Big Brother as China moves to rate its citizens (2017), *Wired*, Oct. 21, available at: <https://bit.ly/3nP4mdI>.

Chan J. (2011), Declaration toward a global ethic: Jiang Qing's response. *Renaissance of Confucianism in contemporary China*; ed. Fan Ruiping, Dordrecht et al., Springer, pp. 153–162.

China programs virtual youth icons to instill correct thinking into millennials (2017), *Global Times*, Dec. 17, available at: <https://bit.ly/3elackc>.

Donnelly D. (2021), An Introduction to the China Social Credit System. *New Horizons*, Apr. 15, available at: <https://bit.ly/3b5CIK1/>.

Elstein D. (2015), *Democracy in contemporary Confucian philosophy*. New York: Routledge.

Fukuyama F. (1995), Confucianism and Democracy. *Journal of Democracy*, Vol. 6, No. 2, pp. 20–33.

Gartner's, 2015. Hype Cycle for Emerging Technologies Identifies the Computing Innovations That Organizations Should Monitor, *Gartner*, 18 August, available at: <https://gtnr.it/3xNyafk>.

Philosophy of Globalization (2018), Ed. by: C. Roldán, D. Brauer and J. Rohbeck. De Gruyter.

林安梧. 新儒学之后与“后新儒学”. 《岳》2019年第201911期第86-95, available at: <https://bit.ly/3ulS9Qv> (дата звернення: 5.05.2021).

晋. 全面建成小康社会的历史意义和当代启示. 旗文, 2020, 12.08, available at: <https://bit.ly/3xJJVn8> (дата звернення: 4.05.2021).

黃卓越. 儒學與後現代視域：中國與海外（簡體書）. 河南大學出版社, 2009.339 p.

黃玉. 思想域—如何來研究代新儒學？黃玉主《代新儒學的代性哲學》中央文獻出版社2008年2月第1版, available at: <https://bit.ly/2RpZSyn> (дата звернення: 5.05.2021).

Стаття надійшла до редакції 26.04.2021